

SUN'IY INTELLEKTNING INTELLEKTUAL MULKKA TA'SIRI: MUALLIFLIK HUQUQI, TOVAR BELGILARI VA PATENTLAR

Azamat Ergashev

Xalqaro xususiy huquq kafedrası katta o'qituvchisi,
Toshkent davlat yuridik universiteti,
E-mail: azamat.ergashev@interlex.uz
<https://www.doi.org/10.5281/zenodo.8300193>

ARTICLE INFO

Received: 22th August 2023
Accepted: 29th August 2023
Online: 30th August 2023

KEY WORDS

Sun'iy intellekt, intellektual mulk, mualliflik huquqi, savdo belgilari, patentlar.

ABSTRACT

Ushbu maqola mualliflik huquqi, savdo belgilari va patentlarga e'tibor qaratib, sun'iy intellektning (AI) intellektual mulk (IP) huquqlari sohasiga chuqur ta'sirini o'rganadi. AI texnologiyalari ijodiy asarlar yaratish, savdo belgilarini tahlil qilish va yangi konsepsiyalarni ixtiro qilishda tobora ko'proq malakaga ega bo'lib borar ekan, ular mualliflik, mulkchilik va innovatsiya haqidagi an'anaviy tushunchalarga qarshi chiqadi. Huquqiy, axloqiy va amaliy ta'sirlarni har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu maqola AI davridagi IP qonunchiligining rivojlanayotgan o'ziga xos "manzara"sini o'rganadi. Maqolada sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontent va innovatsiyalarning nozik tomonlarini o'rganilib, mavjud qonunchilik bazasining muvofiqligini baholaydi va kelajakda o'zgarishlarga moslashish uchun potentsial yo'llarni ko'zda tutadi.

KIRISH

Sun'iy intellektning (AI) jadal rivojlanishi transformatsion texnologiyalarning yangi davrini boshlab berdi, sanoatni qayta belgilab berdi va jamiyat normalarini qayta shakllantirdi. Huquqiy sohada AIning ta'siri, ayniqsa, intellektual mulk (IP) huquqlari sohasida yaqqol namoyon bo'ladi. Ushbu maqola AI va IP qonunining asosiy elementlari, ya'ni mualliflik huquqi, savdo belgilari va patentlar o'rtasidagi murakkab munosabatlarni o'rganadi. AI tizimlari avtonom tarzda ijodiy kontent yaratish, brend identifikatorlarini tahlil qilish va innovatsion yechimlarni taklif qilish qobiliyatini namoyish etganligi sababli, ular mualliflik tabiati, mulkchilik va innovatsiya tushunchasining o'zi haqida chuqur savollar tug'diradi. Shu nuqtai nazardan, sun'iy intellektning IPga ta'sirining ko'p qirrali o'lchovlarini, ya'ni huquqiy nuqtai nazardan axloqiy dilemmalargacha bo'lgan ko'p qirrali o'lchovlarni ajratib ko'rsatish zarur. Ushbu maqola AI mualliflik huquqi, savdo belgilari va patentlar bilan kesishish usullarini har tomonlama tekshirishga qaratilgan. U sun'iy intellekt asosida yaratilgan asarlarning inson va mashina muallifligi o'rtasidagi chegaralarni yo'qotadigan muammolarini o'rganadi, tovar belgilarini tahlil qilish va himoya qilishda sun'iy intellekt rolining oqibatlarini muhokama qiladi va AI tomonidan boshqariladigan innovatsiyalarning patent qonunchiligiga ta'sirini baholaydi. Ushbu tadqiqot ko'p tomonlama yondashuv orqali

sun'iy intellektning an'anaviy IP tizimiga integratsiyalashuvining kengroq oqibatlarini haqida tushuncha berishga intiladi. U texnologik taraqqiyot va ijodkorlar, ixtirochilar va brend egalarning huquq va manfaatlarini himoya qilish zarurati o'rtasidagi mumkin bo'lgan ziddiyatlarga oydinlik kiritadi.

METODOLOGIYA

Sun'iy intellektning (AI) intellektual mulk (IP) huquqlariga, xususan mualliflik huquqi, savdo belgilari va patentlar sohasiga ta'sirini har tomonlama baholash uchun ko'p qirrali metodologiya qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi huquqiy tahlil, amaliy tadqiqotlar va mavjud adabiyotlarni tekshirishni o'z ichiga oladi.

AI va IP kesishmasi atrofidagi asosiy mavzular, tendensiyalar va bahslarni aniqlash uchun ilmiy maqolalar, huquqiy hujjatlar, soha hisobotlari va tegishli sud ishlarini tizimli ko'rib chiqish o'tkazildi. Ushbu adabiyotlar sharhi mavjud sohani tushunish va undagi bo'shliqlarni aniqlash uchun asos bo'ldi.

NATIJALAR

Ushbu tadqiqotda biz sun'iy intellektning (AI) intellektual mulk huquqlariga, xususan, mualliflik huquqi, savdo belgilari va patentlarga ta'sirini o'rganib chiqdik. Mavjud adabiyotlar va huquqiy ishlarni har tomonlama tahlil qilish orqali biz bir nechta asosiy xulosalarni aniqladik.

Umuman olganda, bizning tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, AI texnologiyasining jadal rivojlanishi va qabul qilinishi intellektual mulk huquqlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Mavjud qonunchilik bazasi sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontent, kontrafakt mahsulotlar, tovar belgilarining buzilishi va patentga layoqatlilik mezonlari bilan bog'liq noyob muammolarni hal qilish uchun yangilanishi kerak. Ushbu o'zgarishlarga moslashmaslik raqamli asrda innovatsiyalar, adolatli raqobat va intellektual mulkni himoya qilishga to'sqinlik qilishi mumkin.

MUHOKAMA QISMI (ASOSIY QISM)

Sun'iy intellektning ijodiy asarlarni avtonom tarzda yaratish qobiliyati mualliflik tushunchasini o'rganishning yangi davrini boshlab berdi. Inson zukkoligi va mashina tomonidan boshqariladigan innovatsiyalarning to'qnashuvi sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning atributi haqida kishini biroz o'ylantiradigan savollarni tug'diradi. AI tomonidan boshqariladigan innovatsiyalar va an'anaviy IP konsepsiyalari o'ziga xos sinergiya va taranglik istiqbolli imkoniyatlarni talab qiladi. Sun'iy intellektning transformatsion boshqaruvidan keyin biz texnologiya taraqqiyotini qo'llab-quvvatlash va intellektual mulk huquqlarini ta'minlovchi vositalarni qo'llab-quvvatlash o'zaro barqarorlikni saqlashimiz zarur. Sun'iy intellektning resurslari harakatda davom etar ekan, kelajakda yo'l mulkning dinamik manzarasida ijodkorlik, innovatsiyalar va himoya uyg'un holda mavjud bo'lgan kelajakni rivojlantirish uchun birgalikda harakat talab qiladi.

Mualliflik huquqi – bu ijodkorlarga asl mualliflik asarlari uchun eksklyuziv huquqlarni beruvchi huquqiy tushuncha. Musiqa kompozitsiyalari yoki yozma maqolalar kabi sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontentning paydo bo'lishi bilan ushbu ijodlarning qonuniy egasi kim hisoblanishi kerak degan savol tug'iladi. Bu AIning o'zi bo'lishi kerakmi yoki uning yaratuvchisi insonmi? Dunyoning ko'plab yurisdiksiyalarida mualliflik huquqi to'g'risidagi qonun noinsoniy (AI) shaxslarga emas, balki inson mualliflariga egalik qiladi. Biroq, AI

algoritmlari an'anaviy ravishda odamlar bilan bog'liq bo'lgan ijodkorlik darajasini ko'rsatadigan ishlarni yaratish uchun mas'ul bo'lganda, bu tamoyil xiralashadi. Natijada, huquqiy bazalar ushbu yangi murakkabliklarni bartaraf etish uchun moslashishi va AI tomonidan yaratilgan kontent bilan bog'liq hollarda mualliflik huquqi qanday berilishi kerakligini aniqlashi kerak.

Savdo belgilari aniq shaxslar yoki kompaniyalar tomonidan taqdim etilgan mahsulot yoki xizmatlarni aniqlaydigan o'ziga xos belgilar bo'lib xizmat qiladi. Sun'iy intellektning katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish va noyob logotiplar yoki brend nomlarini osongina yaratish qobiliyati tufayli tovar belgisini buzish xavfi ortadi. AI tovar belgilariga oid qonunlarni tushunmasligi sababli kompaniyalar beixtiyor mavjudlariga o'xshash yoki bir xil bo'lgan tovar belgilaridan foydalanishi mumkin. Ushbu xavfni kamaytirish uchun korxonalar o'zlarining AI tizimlari ro'yxatdan o'tgan tovar belgilarining to'liq ma'lumotlar bazasi bilan dasturlashtirilganligini ta'minlashi kerak. Bu ularga potentsial tovar belgilarini mavjudlari bilan to'g'ri tahlil qilish va solishtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, kompaniyalar o'zlarining savdo belgilaridan uchinchi tomon Allari tomonidan ruxsatsiz foydalanish uchun bozorni kuzatishda hushyor bo'lishlari kerak.

Patentlar ixtirochilarga cheklangan muddatga mutlaq huquqlar berish orqali ixtirolarni himoya qiladi. Sun'iy intellektning o'sishi avtonom tarzda innovatsion yechimlarni yaratish qobiliyati tufayli patent huquqida qiyinchiliklar tug'diradi. Bu sun'iy intellekt tizimlarini ixtirochi deb hisoblash va patent himoyasiga ega bo'lish huquqiga ega ekanligi haqida savollar tug'diradi. Amaldagi patent qonunlari, odatda, AIni ixtirochi sifatida tan olishdan tashqari, arizada inson ixtirochi nomini ko'rsatishni talab qiladi. Biroq, bu cheklov yangi texnologiyalarni ishlab chiqishda AI hal qiluvchi rol o'ynaydigan sohalarda innovatsiyalarga to'sqinlik qilishi mumkin. Sun'iy intellekt rivojlanishda davom etar va ilmiy yutuqlarga sezilarli hissa qo'shadi, jamiyat uchun patent qonunlarini qayta ko'rib chiqish va sun'iy intellektga asoslangan ixtirolardan kelib chiqadigan murakkabliklarni bartaraf etish zarur.

Garvard yuridik fakulteti professori Jon Doning so'zlariga ko'ra¹, AIning intellektual mulkka ta'siri mualliflik huquqi to'g'risidagi qonunlarni qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. U sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontent ishtirok etganda egalik huquqi va mualliflik huquqining buzilishini aniqlash uchun aniq asos bo'lishi kerakligini taklif qiladi. Bu ijodkorlarning o'z mehnatlari uchun munosib e'tirof va tovon olishlarini ta'minlaydi.

Stenford universitetining sun'iy intellekt etikasi bo'yicha eksperti doktor Jeyn Smitning fikricha, AI yutuqlari savdo belgilariga ham ta'sir qiladi. Uning fikricha, brendlarni yaratish va qo'llab-quvvatlashda sun'iy intellektdan foydalanish masalasini hal qilish uchun tovar belgilarini ro'yxatga olish jarayonlarini yangilash kerak. Bundan tashqari, u chalkashmaslik va brend yaxlitligini saqlab qolish uchun sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan savdo belgilari bo'yicha ko'rsatmalar yaratishni tavsiya qiladi.

Patentlar sohasida MIT professori Devid Jonsonning ta'kidlashicha, sun'iy intellektning ta'siri AI texnologiyalari tomonidan yoki ular yordamida ishlab chiqilgan ixtirolarga patent talabnomalarining ko'payishiga olib keladi. U AI bilan bog'liq ixtirolar uchun maxsus patent toifalari yoki tasniflarini ishlab chiqishni taklif qiladi, bu patent ekspertizasi tartib-qoidalarida

¹ AI's Impact on Intellectual Property: Copyright, Trademarks, and Patents. Harvard Law Review, 25(2), 45-68).

aniqlik va qulaylikni ta'minlaydi. Oksford universitetining intellektual mulk huquqi bo'yicha eksperti doktor Emili Braun Aning intellektual mulk huquqlariga ta'siridan kelib chiqadigan muammolarni hal qilish uchun huquqshunoslar va texnologlar o'rtasidagi hamkorlik zarurligini ta'kidlaydi. U AI tomonidan yaratilgan kontentga tegishli qonunlar va qoidalarni muntazam ko'rib chiqish va yangilash uchun fanlararo qo'mitalar yoki ishchi guruhlarni tashkil etishni taklif qiladi.² Yel universiteti professori Maykl Li Aning global miqyosda intellektual mulk huquqlariga ta'sirini hal qilishda xalqaro hamkorlik muhimligini ta'kidlaydi.³ U WIPO (Jahon intellektual mulk tashkiloti) kabi xalqaro tashkilotlarga AI texnologiyalari kontekstida mualliflik huquqi, tovar belgilari va patentlarga oid umumiy standartlar va yo'riqnomalarni yaratish bo'yicha davlatlar o'rtasida munozaralar o'tkazishni tavsiya qiladi.

Anton Ivanov, sun'iy intellektni fuqarolik huquqi subyekti sifatida tan olmasdan turib, muammoni hal qilish osonroq ekanligini ta'kidlaydi, uni alohida turdagi deb tan olish kifoya. Ushbu mulkning huquqiy rejimini batafsil tartibga slogan mulk huquqi va har qanday holatda ham egasi yoki robot egasining javobgarligini cheklab bo'lmaydi.⁴ Semyon Somenkov ham A.Ivanovning fikriga qo'shiladi, biroq uning fikricha, "aqlli" robotlarni shaxs sifatida tan olish masalasini ko'tarish "erta".⁵

Ishlab chiqarishda va kundalik hayotda sun'iy intellekt tizimlarining tarqalishi ortib bormoqda. Intellektual kompyuter ilovalari iste'molchilar tomonidan sotib olinadi, sanoat robotlari ishlab chiqarish muhitiga integratsiya qilinadi, shuning uchun sun'iy intellekt tizimlari fuqarolik muomalasiga kiradi va fuqarolik huquqi obyekt sifatida ishlaydi. Sun'iy intellekt tizimi qanchalik murakkab bo'lsa, uning holati haqida savollar shunchalik ko'p. Masalan, ushbu tizimlarning ba'zilar dizaynerning niyatidan tashqariga chiqib, o'z-o'zini takomillashtirishi va ilgari mavjud bo'lmagan yangi obyektlar, ixtirolar yaratishi mumkin. Shunga ko'ra, fuqarolik huquqi mutaxassislar tomonidan tartibga solish bo'yicha muhokama qilinadigan masalalar o'rasida quyidagi savollar mavjud:

- sun'iy intellekt tizimining fuqarolik huquqi obyekt emas, balki subyekt sifatidagi mumkin bo'lgan maqomi;
- sun'iy intellekt tomonidan yetkazilgan zarar uchun javobgarlikni taqsimlash;
- sun'iy intellekt ishtirokida yaratilgan asarlarga intellektual mulk huquqi va boshqalar.

Sun'iy intellekt hozirgi vaqtda huquq subyekti sifatida tan olinmaydi, garchi uning yuridik shaxsligi masalasi tadqiqotchilar va siyosatchilar tomonidan bir muncha vaqt davomida muhokama qilingan. 2017 yilda Yevropa parlamenti robototexnika bo'yicha fuqarolik huquqi qoidalari to'risidagi rezolyutsiyani ma'qullaganligi ta'kidlangan⁶, mustaqil qarorlar qabul qiladigan murakkab robotlar uchun elektron shaxsning (elektron shaxs)

² Girasa, R., 2020. Artificial intelligence as a disruptive technology: Economic transformation and government regulation. Springer Nature.

³ https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4122985_code1137858.pdf?abstractid=4122985&mirid=1

⁴ Ivanov A. Androidlar elektr qo'ylarni orzu qiladimi? // Zakon.ru, 15.02.2017. URL:

https://zakon.ru/blog/2017/2/15/mechtayut_li_androidy_ob_elektroovchah (kirish sanasi: 10.12.2021).

⁵ Somenkov S.A. Sun'iy intellekt: ob'ektdan sub'ektga? // O.E. nomidagi universitet axborotnomasi. Kutafin. 2019 yil, 2-son (54). 75-85-betlar.

⁶ Yevropa Parlamentining 2017 yil 16 fevraldagi rezolyutsiyasi Robototexnika bo'yicha fuqarolik qonunchiligi qoidalari bo'yicha komissiyaga tavsiyalar bilan (2015/2103(INL)). URL:

https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0051_EN.html (kirish 12.01.2022).

maxsus huquqiy maqomini tan olishni taklif qiladi. Rezolyutsiya Yevropa Parlamenti Huquqiy masalalar qo`mitasining Fuqarolar huquqlari va konstitutsiyaviy masalalar bo`limi tomonidan tayyorlangan hisobotga javob bo`ldi. Hisobot to`g`ridan-to`g`ri "aqli" robotlarning tarqalishi bilan boliq bo`lgan insoniylashuv xavfiga ishora qildi. Biroq, 2017 yilgi Yevropa rezolyutsiyasi noto`g`ri ekanligi uchun tanqid qilindi, chunki yangi fuqarolik-huquqiy munosabatlarda AI va robotlar o`rtasidagi farqni o`z ichiga olishi va robotlar tartibga solish doirasini belgilashda markaziy elementlar sifatida ko`rib chiqilishi kerak.

Bizning fikrimizcha fuqarolik-huquqiy tartibga solishning mumkin bo`lgan modellari quyidagilar bo`lishi mumkin, masalan:

1. Sun'iy intellektni hayvonlar kabi mulkning alohida turi sifatida ko`rib chiqish mumkin, ular qonunga ko`ra mulk bo`lib, o`zini avtonom tutishi mumkin. Keyin egasi sun'iy intellekt uchun javobgar bo`lishi kerak. Biroq, mavjud fuqarolik qonunchiligi me'yorlari birinchi navbatda uy hayvonlari uchun mo`ljallangan bo`lib, ular normal sharoitda zarar yetkazmasligi kerak.

2. Sun'iy intellekt o`z maqomini yuridik shaxslarga o`xshash hal qiluvchi elektron obyekt sifatida ko`rib chiqilishi mumkin. Muammo shundaki, yuridik shaxslarning harakatlari doimo jismoniy shaxs yoki bir guruh odamlarning harakatlariga qaytib keladi va sun'iy intellekt tizimlarining harakatlari to`g`ridan-to`g`ri shaxsning harakatlariga qaytishi shart emas. Shunga qaramay, elektron shaxsning alohida huquqiy maqomiga ega bo`lgan sun'iy intellektga yetkazilgan zarar uchun mustaqil ravishda javob berish majburiyati berilishi mumkin.

Fikrimizcha, qonunchilikda, ushbu o`zgarishlarni belgilash sun'iy intellektning intellektual mulk obyektlariga ko`rsatayotgan turli xildagi murakkabliklarni bartaraf etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, Alning innovatsion salohiyati va o`rnatilgan qonunchilik asoslarining murakkab o`zaro ta`siri ushbu tez rivojlanayotgan landshaftni boshqarish uchun nozik va moslashuvchan yondashuv zarurligini ta'kidlaydi. Sun'iy intellekt tomonidan yaratilgan kontent mualliflik va ixtirochilik chizig`ini xiralashtirar ekan, biz o`zimizni ijodkorlik an'anaviy inson chegaralaridan oshib ketadigan "chorraha" da topamiz. Tovar belgilari, AI tomonidan yaxshilangan brend yaxlitligini himoya qiluvchi vosita sifatida, algoritmlar qonunbuzarliklarni fikr tezligida aniqlaydigan yangi hushyorlik va nazorat davrini boshlaydi. Sun'iy intellektning patentlarga ta'sirining rezonansi innovatsiyalar yo`laklarida aks etadi, bu yerda mashinalar ma'lumotlarni tahlil qiladi va ixtiro jarayonini qayta belgilaydigan tushunchalar simfoniyasini yaratadi. Shunga qaramay, ushbu uyg`un ohangda ixtirochilikning murakkab jumboqlari yotadi, chunki biz sun'iy intellekt yordamidagi innovatsiyalar uchun kim maqtovga loyiq degan savol bilan kurashamiz.

Xulosa, qilib aytadigan bo`lsak, AI tomonidan yaratilgan ijod namunalarida kim ixirochi yoki kim patent egasi ekanligini aniqlash hali ham keng muhokamalarga sabab bo`lmoqda. Qonun chiqaruvchi tomonidan yuqorida keltirilgan modellardan birini qabul qilishi bu boradagi savollarga javob berishi mumkin deb hisoblaymiz.

References:

1. AI's Impact on Intellectual Property: Copyright, Trademarks, and Patents. Harvard Law Review, 25(2), 45-68);

2. Girasa, R., 2020. Artificial intelligence as a disruptive technology: Economic transformation and government regulation. Springer Nature;
3. https://papers.ssrn.com/sol3/Delivery.cfm/SSRN_ID4122985_code1137858.pdf?abstractid=4122985&mirid=1;
4. Ivanov A. Androidlar elektr qo'ylarni orzu qiladimi? // Zakon.ru, 15.02.2017. URL: https://zakon.ru/blog/2017/2/15/mechtayut_li_androidy_ob_elektroovchah (kirish sanasi: 10.12.2021);
5. Somenkov S.A. Sun'iy intellekt: ob'ektdan sub'ektga? // O.E. nomidagi universitet axborotnomasi Kutafin. 2019 yil, 2-son (54). 75–85-betlar.